



VSNU

vereniging van universiteiten
association of universities
THE NETHERLANDS

VSNU Jaarrapportage prestatieafspraken 2012

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
2.	De prestatieafspraken.....	5
	A. Prestatie-indicatoren onderwijskwaliteit en studiesucces	5
	1) Kwaliteit/excellentie: Deelname aan excellentie trajecten.....	6
	2) Studiesucces	6
	3) Maatregelen	7
	B. Profileringsafspraken	8
3.	Conditie en regelgeving	11
	A. Wettelijk kader.....	11
	1) Gerealiseerde overheidsmaatregelen:.....	11
	2) Deels gerealiseerde overheidsmaatregelen:	12
	B. Financieel kader.....	12
	C. Aanvullende afspraken	12
	1) Monitoring prijs per student:	12
	2) Deregulering en vermindering administratieve lasten:	13
	3) Examencommissies:	13
	4) Doorstroom HBO-WO:.....	13
	5) Instellingstoets kwaliteitszorg:.....	13
4.	Toezicht op de prestatieafspraken.....	14
5.	Referenties.....	15

1. Inleiding

De universiteiten werken volop aan vier grote opgaven:

- het tot stand brengen van een ambitieuze studiecultuur en het verbeteren van het studiesucces van studenten;
- verdere differentiatie van het onderwijs;
- voortgezette zwaartepuntvorming en profilering van het onderzoek;
- het vergroten van het maatschappelijke en economisch rendement van kennis door valorisatie.

Dat zijn de hoofdafspraken die de toenmalige staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en (OCW) namens de rijksoverheid en de vereniging van de Nederlandse universiteiten (VSNU) hebben vastgelegd in het Hoofdlijnenakkoord dat zij eind 2011 gezamenlijk hebben gesloten.

Het Hoofdlijnenakkoord bevat afspraken over de prestaties die de universiteiten de komende jaren willen realiseren en over de condities die de overheid zal realiseren om deze prestaties mogelijk te maken. Daarmee is het hoofdlijnenakkoord nadrukkelijk een wederzijdse afspraak tussen de universiteiten én de overheid. Met het Hoofdlijnenakkoord worden de aanbevelingen van de Commissie Veerman over een Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel (Differentiëren in drievoud; april 2010), dat grote politieke steun kreeg, concreet gemaakt.

Het hoofdlijnenakkoord vormt het kader voor de specifieke bilaterale prestatieafspraken die tussen elke afzonderlijke universiteit¹ en de staatssecretaris van OCW eind oktober 2012 zijn gesloten. Er is bewust gekozen voor bilaterale afspraken omdat profilering niet tot stand komt met een sectorale afspraak en iedere universiteit eigen ambities heeft in een eigen specifieke context (en historie).

Alle universiteiten hebben de plannen voor de prestatieafspraken gedegen voorbereid en besproken met alle verantwoordelijke gremia. De Raden van Toezicht zijn nadrukkelijk betrokken in het ontwikkelproces. De ambities zijn binnen de universiteiten, zoals gebruikelijk, besproken met de medezeggenschapsorganen. Overigens niet alleen op universitair niveau maar ook op facultair niveau, omdat de ambities bij alle universiteiten zijn vertaald naar afspraken met decentrale onderdelen. Dit proces heeft binnen zeer korte tijd moeten plaatsvinden vanwege de korte tijd die de universiteiten hadden om de plannen in te dienen. Dat was een hele opgave vooral door de vertaling van de ambities naar decentrale niveaus.

In de volgende paragrafen wordt de uitvoering van de prestatieafspraken meer in detail behandeld. NB Deze rapportage heeft nadrukkelijk het karakter van een startnotitie. De afspraken zijn getekend op 29 oktober 2012. De jaarverslagen 2012 van de universiteiten waar deze rapportage op gebaseerd is, kunnen daarom nog geen uitkomsten laten zien ten gevolge van ingezet beleid.

Er zijn afspraken gemaakt hoe de plannen en ambities van de universiteiten worden beoordeeld in het licht van de korte looptijd van de afspraken (tot eind 2015) en de financiële druk waarmee ook de universiteiten worden geconfronteerd.

Voor de beoordeling is een tijdelijke reviewcommissie geïnstalleerd die de staatssecretaris heeft geadviseerd over het ambitieniveau en de kwaliteit van de plannen. Het advies van de commissie was bepalend voor de hoogte van de beschikbare middelen. De reviewcommissie beoordeelt in 2016 de realisatie van de ambities en adviseert daarover de minister.

¹ De staatssecretaris van OCW heeft de OU de kans geboden om een eigen invulling te geven aan de indicatoren voor *onderwijskwaliteit en studiesucces*, daar waar hantering van de verplichte indicatoren gelet op de eigen aard van de OU niet mogelijk is. De prestatieafspraken met de minister is getekend in maart 2013.

Het wederzijdse commitment van het Hoofdlijnenakkoord komt tot uitdrukking in de condities die de overheid zou moeten creëren om de universiteiten in staat te stellen de ambities te realiseren. Specifiek gaat het om de uitwerking van enkele aanvullende afspraken, de aanpassing van de wet- en regelgeving en een stabiele financiering (zie paragrafen 3a en 3b).

Direct na het aangaan van de prestatieafspraken werd al duidelijk dat niet alle condities (volledig) konden worden gerealiseerd (zie paragrafen 3a en 3b). De ambities uit de prestatieafspraken staan voor de universiteiten echter niet ter discussie. Met de huidige minister van OC&W is afgesproken dat de universiteiten in 2014 aangeven wat de gevolgen zijn van het achterwege blijven van condities voor de realisatie van de ambities –binnen de afgesproken tijd-. Eind 2014 worden nadere afspraken gemaakt over hoe met deze gevolgen wordt omgegaan en op welke termijn de ambities alsnog gerealiseerd kunnen worden.

De afspraken lopen tot eind 2015 en de universiteiten verantwoorden zich hierover – in overeenstemming met de afspraken – in 2016. In de tussentijd worden de voortgang van de afspraken gemonitord. De universiteiten rapporteren daarover in hun jaarverslagen. Een rapportage over de landelijke voortgang wordt jaarlijks verzorgd door de vereniging van de Nederlandse universiteiten, de VSNU. De reviewcommissie stelt in die tussentijd eveneens een rapportage op maar richt zich daarbij meer op het gehele stelsel.

De financiering van de prestatieafspraken bestaat uit 7% van het bestaande onderwijsbudget uit de rijksbijdrage van de universiteiten. In totaal is 142 miljoen euro uit de basisfinanciering van universiteiten als subsidie herverdeeld op basis van de plannen van de universiteiten na beoordeling door de Reviewcommissie. Er is geen extra geld vrijgemaakt voor de prestatieafspraken, het gaat om een herverdeling van bestaande middelen.

Ruim 5% van die middelen is als voorwaardelijke financiering beschikbaar gesteld voor prestatieafspraken over onderwijskwaliteit & studiesucces. Dat betekent dat zij voor de periode 2012-2016 worden toegekend op basis van de ingediende plannen en vanaf 2017 alleen worden gecontinueerd als de universiteiten de afgesproken prestaties binnen de daarvoor geldende termijn hebben gerealiseerd.

De overige 2% is selectief toegekend op basis van de plannen die universiteiten hebben ingediend voor de profilering van onderwijs, zwaartepuntvorming en valorisatie.

Zwaartepuntvorming en valorisatie zijn onderdeel van de profilering van instellingen en vinden plaats binnen de context van het nationale topsectorenbeleid. Daarmee is er ook sprake van een verschuiving van de beschikbare middelen in de richting van de disciplines die samenhangen met de topsectoren. De profileringsafspraken worden door de Reviewcommissie in 2014 beoordeeld via een mid term review. Op basis van het advies van de commissie worden de middelen voor de verdere periode toegekend.

In 2016 wordt het experiment prestatieafspraken geëvalueerd waarbij ook aandacht is voor de rol en het functioneren van de Reviewcommissie.

2. De prestatieafspraken

De prestatieafspraken gaan over een meer ambitieuze studiecultuur, een hoger studiesucces, verdere differentiatie van onderwijs en onderzoek en het vergroten van het maatschappelijke en economische rendement van kennis. Deze ambities moeten ertoe bijdragen dat de investeringen in onderwijs en onderzoek een goed resultaat geven. Concreet betekent dat:

- toenemende kwaliteit voor studenten die investeren in hun toekomst,
- meer begeleiding en sturing van studenten om ze te laten slagen zonder aan onderwijskwaliteit in te leveren,
- versterkte differentiatie en profilering van onderwijs en onderzoek om de doelmatige inzet van middelen te bevorderen en
- een groter accent op de waarde van kennis als impuls voor de samenleving en economie.

Met elke universiteit zijn hierover in een individuele prestatieafpraak ambities vastgelegd. De afspraken zijn steeds gemaakt binnen de context van de afzonderlijke universiteit. Daarvoor hebben de universiteiten hun eigen profiel beschreven, een analyse van de sterktes en zwaktes gemaakt en aangegeven wat de ambities zijn.

De prestatieafspraken bestaan uit twee delen;

- A) een verplichte set prestatie-indicatoren voor de ambities op onderwijskwaliteit en studiesucces en
- B) profileringsafspraken over onderwijs en onderzoek en valorisatie.

De verplichte set prestatie-indicatoren is ingedeeld in de volgende drie aspecten:

- 1) Kwaliteit en excellentie
- 2) Studiesucces
 - Uitval
 - Switch
 - Rendement
- 3) Maatregelen
 - Onderwijsintensiteit
 - Docentkwaliteit
 - Indirecte kosten

Voor de profileringsafspraken over onderwijs en onderzoek is geen vast kader afgesproken. Dat kan ook niet omdat hiervoor het profiel, de uitgangsposities en de ambities van de universiteiten te verschillend zijn en juist deze context bepaalt welke keuzes elke universiteit afzonderlijk maakt.

De prestatieafspraken die de Nederlandse universiteiten hebben gemaakt worden hieronder nader toegelicht;

- A) prestatie-indicatoren onderwijskwaliteit en studiesucces
- B) profileringsafspraken

A. Prestatie-indicatoren onderwijskwaliteit en studiesucces

Elke universiteit heeft op de 7 prestatie-indicatoren voor onderwijskwaliteit en studiesucces niet alleen ambities voor 2015 geformuleerd maar ook de bestaande situatie anno 2012 in beeld gebracht zodat de ambities in perspectief konden worden geplaatst. Deze zogenaamde nulmeting is belangrijk omdat hiermee ook inzichtelijk wordt dat elke universiteit een andere uitgangspositie heeft. De ambities van de universiteiten moeten steeds in die eigen context worden beoordeeld. De universitaire ambities op de prestatie-indicatoren zijn hieronder toegelicht.

1) **Kwaliteit/excellentie: Deelname aan excellentie trajecten**

Het aantal studerende is in Nederland de laatste decennia fors toegenomen. De kwaliteit van het onderwijs en het niveau van de afgestudeerden is, zo blijkt uit internationale studies, goed. De brede toegankelijkheid en de focus op gelijkheid zorgen er voor dat de aandacht voor excellente studenten minder goed ontwikkeld is. Dat blijkt eveneens uit de rapportage van de Onderwijsraad, gepubliceerd in 2013.

In de prestatieafspraken is hiervoor nadrukkelijk aandacht. Er is voor gekozen de aandacht voor excellentie te monitoren via de deelname van studenten aan excellentietrajecten. Onder excellentietrajecten vallen ook speciale honoursprogramma's en university colleges. Sommige universiteiten hadden al specifieke excellentietrajecten ontwikkeld en zetten hun beleid hierop voort, andere universiteiten moeten nog starten met excellentieprogramma's. Aandacht voor excellentie is bedoeld om de kwaliteit van het gehele onderwijs te verbeteren en om studenten de mogelijkheden te bieden te excelleren. Hiermee wordt een cultuur gecreëerd waarin goed zijn de norm is en waarin excelleren wordt beloond. Excellentie trajecten zijn per definitie bedoeld voor een selecte groep studenten, vandaar dat de beoogde deelname aan deze trajecten gemiddeld tien procent van de studentenpopulatie betreft. Afhankelijk van hun eigen profiel hebben de universiteiten hierop ambities geformuleerd.

2) **Studiesucces**

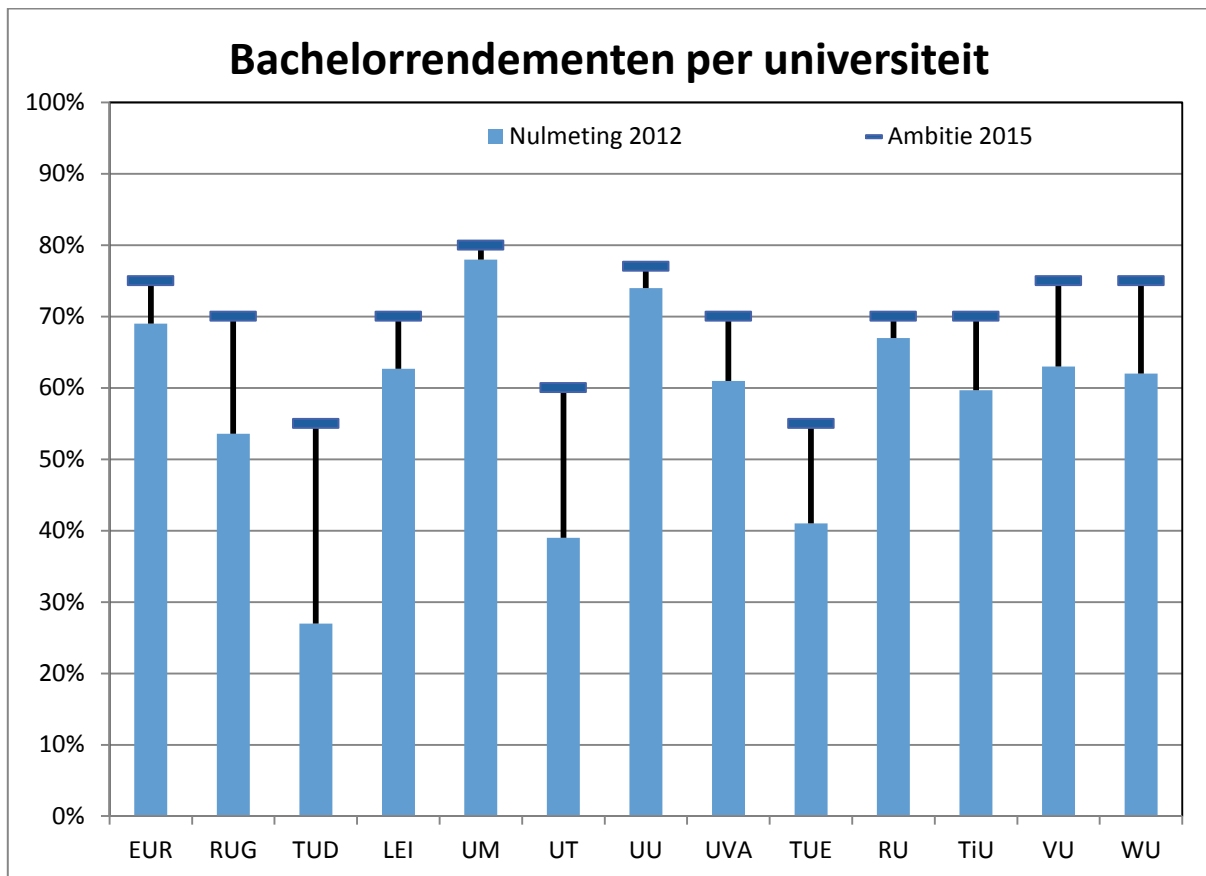
In de periode voorafgaande aan de prestatieafspraken is het studiesucces in de bachelorfase duidelijk verbeterd. Tussen 2002 en 2010 is het bachelorrendement na vier jaar gestegen van 50 tot 62 procent. Verdere verbetering van het studiesucces vraagt om realisatie van een ambitieuze studiecultuur, die eisen stelt aan zowel de instelling als de studenten, en om een gedurende vele jaren volgehouden aanpak. Daarbij gaat het om een combinatie van inzet van studenten en inspanningen van de opleidingen. Inzet van de universiteiten is het bevorderen van studiesucces, met handhaving van de basiskwaliteit en stimulering van prestaties op hogere niveaus.

De indicatoren met betrekking tot het bevorderen van het studiesucces – rendement, uitval en switch - hebben een sterke onderlinge relatie. Maatregelen die een positief effect hebben op de ene indicator kunnen nadelig uitpakken voor de andere indicator.

Dat heeft alles te maken de inrichting van het onderwijs en de invoering van maatregelen om het rendement te verhogen (primair de focus als het gaat om het bevorderen van het studiesucces). Het invoeren van een bindend studieadvies en/of het invoeren van matching zijn voor de verbetering van het rendement maatregelen met een verwacht positief effect. Echter deze maatregelen werken niet altijd even goed uit voor studie-uitval en studieswitch. Sommige universiteiten geven in hun plannen aan dat zij in de eerste jaren een hogere uitval en/of switch verwachten juist door de invoering van deze rendementsmaatregelen. De reviewcommissie heeft al deze ambities op deze drie indicatoren in samenhang beoordeeld en goed bevonden.

Alle universiteiten hebben ambities geformuleerd om het studierendement te verhogen. Landelijk gezien ligt het rendement in 2012 op 62% en streven de universiteiten ernaar het rendement op termijn te verhogen tot bijna 70%.

Zoals uit de grafiek blijkt hebben universiteiten verschillende uitgangspunten. De technische universiteiten hebben het laagste rendement maar hebben in de prestatieafspraken hoge ambities om de rendementen te verbeteren opgenomen. Deze rendementsverhogingen zijn ambitieus ook naar het oordeel van de Reviewcommissie.



3) Maatregelen

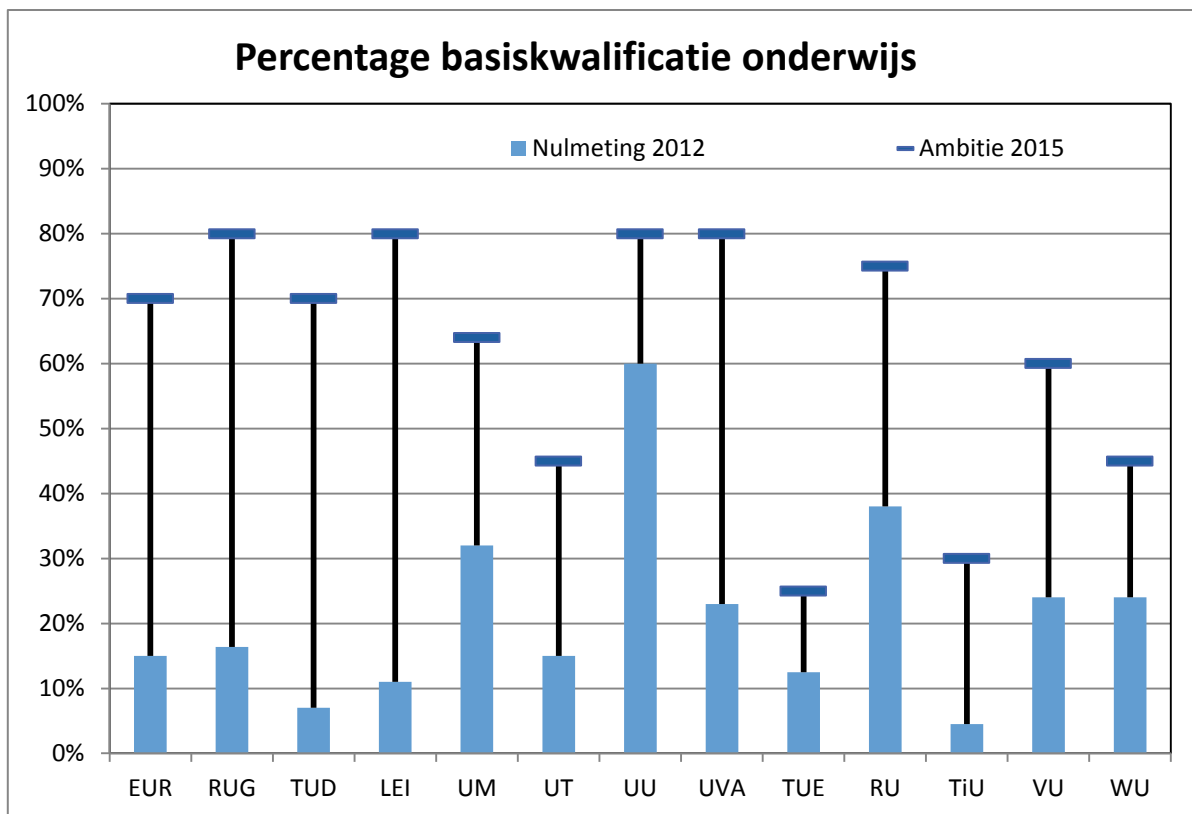
1) *Onderwijsintensiteit*

Uit diverse studies blijkt dat een verhoging van de contacttijd niet evenredig positief werkt op het studiesucces. Er is een balans van contacttijd en zelfstudie nodig om studenten voldoende uit te dagen en te stimuleren zich in te zetten voor hun studie. In het algemeen wordt met 12 contacturen die balans bereikt maar dat is sterk afhankelijk van de inrichting van het onderwijs en de disciplinaire basis. Alle universiteiten hebben de ambitie om in 2015 in alle voltijd bachelor opleidingen 12 of meer geprogrammeerde contacturen en overige gestructureerde uren (klokuren per week) te verzorgen. Sommige universiteiten passen dit toe op alle leerjaren in de bachelorfase, anderen kiezen voor een fasering en hebben deze afspraak gemaakt voor het eerste studiejaar van de voltijd bacheloropleidingen. Dit is sterk als gezegd afhankelijk van de inrichting van het onderwijs en het onderwijsaanbod. Naast contacturen intensiveren universiteiten het onderwijs, en disciplines, ook door onder andere groepswork, vormen van zelfwerkzaamheid en ICT in het onderwijs.

2) *Docentkwaliteit*

Onderwijs is mensenwerk. Universiteiten vragen van studenten een ambitieuze instelling. Daartegenover staat dat de kwaliteit van het onderwijs staat of valt met de kwaliteit van de docent. De prestatieafspraken docentkwaliteit betreft het aandeel docenten (wetenschappelijk personeel) met een basiskwalificatie onderwijs van het totaal aantal docenten (WP). De basiskwalificatie onderwijs (BKO) is een didactisch opleidingstraject voor docenten. De universiteiten hebben hiervoor een kader opgesteld en afspraken gemaakt over wederzijdse erkenning van basiskwalificaties. De ambities van de universiteiten op deze afspraak zijn fors.

Naast de basiskwalificatie onderwijs die in de prestatieafspraken is opgenomen, werken universiteiten aan de invoering van de seniorkwalificatie Onderwijs (SKO) of is de mogelijkheid tot het behalen van een SKO al ingevoerd. Tussen universiteiten zijn er verschillen in hoe de SKO inhoudelijk is vormgegeven en wat het "civiel effect" ervan is.



3) Indirecte kosten

Universiteiten streven ernaar om de onderwijsorganisatie efficiënt in te richten. Met een generiek overheadpercentage van 19,9% bevindt de universitaire sector zich in de middenmoot van het publieke domein [Berenschot]. Het managementpercentage is relatief laag en komt overeen met dat van andere professionele organisaties. Daarbij moet worden beseft dat het bij universiteiten vaak gaat om 'managende professionals'; onderzoekers die voor een deel vrijgesteld zijn voor managementtaken. De overige ondersteunende functies zijn cruciaal voor een goede onderwijs- en onderzoeksorganisatie en de begeleiding van studenten.

Met elke universiteit zijn afspraken gemaakt over het beperken van de indirecte kosten c.q. de overhead. Verschillen tussen universiteiten hebben te maken met de inrichting en organisatie van hun ondersteunende diensten. Elke universiteit heeft de wenselijke balans tussen dienstverlening en het primaire proces opnieuw beoordeeld. De universiteiten kiezen voor een reductie van de indirecte kosten of handhaving van de huidige balans.

De universiteiten boeken hier al resultaten op maar de in het hoofdlijnenakkoord afgesproken condities worden onvoldoende gerealiseerd. De maatregelen rondom de vermindering van de lastendruk worden niet geheel gerealiseerd (zie paragraaf 3C2) en in het kader van stabiele financiering is het bezwaarlijk dat de universiteiten vooruitlopend op de realisatie van de afspraken al geconfronteerd zijn met een additionele efficiencymaatregel van € 40 miljoen boven op de al eerder ingeboekte efficiencykorting van 80 miljoen euro in 2013.

B. Profileringsafspraken

Profilering van onderwijs en onderzoek is een continu proces, waarbij universiteiten inspelen op ontwikkelingen in de wetenschap en de samenleving. Daarbij maken zij steeds keuzes om binnen de eigen context de kwaliteit en doelmatigheid van onderwijs en onderzoek te verbeteren, de internationale posities te versterken en de resultaten van onderzoek beter te ontsluiten voor de maatschappij.

De universiteiten maken die keuzes in een sterk dynamische regionale, nationale en internationale omgeving die afhankelijk van eerdere keuzes effecten heeft op onderwijs, onderzoek en valorisatie. Universiteiten reageren elk verschillend op de kansen en risico's die hieruit voortvloeien. Maar 'ok binnen universiteiten zijn er verschillen in de wijze hoe hierop wordt gereageerd. Universiteiten zijn samenlevingen, met een grote diversiteit aan mensen, taken, disciplines en culturen.

De diversiteit tussen en binnen universiteiten is groot, veel groter dan op afstand lijkt. Binnen in naam gelijke opleidingen worden heel verschillende inhoudelijke onderwerpen behandeld, via een andere onderwijsmethode en met een verschillend maatschappelijk rendement. Binnen in naam gelijke onderzoeksthema's wordt verschillend onderzoek uitgevoerd, vaak complementair aan wat ergens anders wordt gedaan. Diversiteit zit niet in de naam van iets maar in de uitvoering en de inhoud.

Voor de profileringsafspraken hebben alle universiteiten een beschrijving gegeven van het huidige profiel waardoor het mogelijk is om veranderingen te kunnen zien. Voorafgaand aan de formulering van de ambities voor de toekomst, hebben alle universiteiten een analyse van hun sterktes en zwaktes gemaakt. Die analyse is door de reviewcommissie gebruikt om de plannen op realisme en ambitieniveau te kunnen beoordelen. Alle plannen zijn door de reviewcommissie beoordeeld volgens vooraf opgestelde criteria. Alle plannen zijn goed bevonden.

De profileringsafspraken worden eind 2014 via een mid term review beoordeeld en kennen daarmee een ander beoordelingstraject dan de eindbeoordeling van de prestatie-indicatoren op het gebied van onderwijskwaliteit en studiesucces.

De profileringsafspraken zijn zo divers, in doel, ambitie, aanpak, omvang, inhoud en impact dat een sectorale beschrijving ervan onmogelijk is. Mede omdat deze rapportage is gebaseerd op de universitaire jaarverslagen over 2012, en de periode van de prestatieafspraken alleen de laatste twee maanden daarvan bestrijkt, worden hieronder alleen enkele voorbeelden van die diversiteit genoemd.

Universiteiten geven vorm aan de profilering van het onderwijsaanbod door reductie van het aantal opleidingen. Dat wordt enerzijds bereikt door bacheloropleidingen te clusteren maar er zijn ook plannen om een aantal opleidingen te sluiten.

Naast groei of krimp van het aantal opleidingen is er binnen opleidingen veel aandacht voor vernieuwing van de didactiek en herpositionering van het vakgebied.

Er wordt gekozen voor een keur aan onderwijsvormen en een diversiteit aan organisatievormen zoals excellentieprogramma's, brede bachelors en university colleges.

Universiteiten kiezen voor diverse samenwerkingsrelaties tussen universiteiten, met hogescholen of met andere soortgelijke disciplines. Ook in doelgroepen is de diversiteit groot. Er wordt gekozen voor een oriëntatie op bèta studenten, internationale studenten of het versterken van de aansluiting van hbo-studenten.

Onderzoeksprofilering is al jaren gaande en wordt sterk bepaald door de financiële middelen die in competitie worden verdeeld of die via contracten met het bedrijfsleven worden verworven. De wijze van financiering en de hoeveelheid beschikbaar geld werken diversiteit in de hand. Het geld gaat naar de beste groepen en daar gaan ook de beste mensen naar toe. De internationale competitie in universitair onderzoek is groot. Universiteiten zijn uitgesproken over hun onderzoeksambities; sturen op kwaliteit staat voorop. Dat kwaliteit de maatstaf is wordt onderstreept door afspraken over de kwaliteit van onderzoekprogramma's. Deze moeten minimaal een 4 scoren (op een beoordelingsschaal van 1 tot 5) om verzekerd te zijn van voortbestaan. Verschillende universiteiten formuleren ambities dat binnen gekozen zwaartepunten een bepaald percentage tot de wereldtop behoort of een 5 scoort in de onderzoeksbeoordeling.

Het Standaard Evaluatie Protocol voor de toetsing van de kwaliteit van het onderzoek wordt in 2015 herzien. De beoordeling wordt door 'peers', internationale deskundigen op het vakgebied, uitgevoerd.

Inhoudelijk kiezen alle universiteiten ervoor om de onderzoeksprogramma's te laten aansluiten bij de grot' maatschappelijke vraagstukken die worden geadresseerd in de topsectoren, Human Capital Agenda's, de Europese Grand Challenges, Horizon 2020 en de Joint Initiatives.

Bij alle universiteiten zijn de onderzoekszwaartepunten leidend voor de handhaving of afbouw van onderzoeksprogramma's, -groepen of -instituten. Er wordt aangestuurd op meer concentratie, waarbij samenwerking met private en/of internationale partners plaatsvindt.

De universiteiten hebben prestatieafspraken gemaakt over de ambities op valorisatie (kennistransfer) en hebben de aandacht voor valorisatie verankerd in het HRM-beleid om ervoor zorg te dragen dat ook in de taakstelling en competenties van personen aandacht is voor het beschikbaar stellen van kennis aan de samenleving.

Bij veel universiteiten zijn er ambities geformuleerd over ondernemerschapsonderwijs en het versterken van entrepreneurship bij studenten en staf. Er zijn veel concrete plannen om de valorisatie ambities te verwezenlijken waarbij er vaak regionale samenwerking is met private partijen en waarin de activiteiten veelal worden gebundeld in Centres for Entrepreneurship, incubatoren en Science Parks. Daarnaast zijn er concrete ambities om het aantal starters en spin-offs te vergroten.

Om deze ambities te realiseren beschikken de universiteiten over zogenaamde Technology Transfer Offices (TTO) of zijn er concrete ambities deze snel in te richten en volledig operationeel te laten zijn. In het eerder genoemde nieuwe SEP-protocol wordt nadrukkelijker de beoordeling, van de wijze waarop de benutting van kennis vorm krijgt en de kwaliteit daarvan, opgenomen.

De universiteiten hebben gezamenlijk een raamwerk voor valorisatie-indicatoren ontwikkeld. Dat raamwerk sluit aan bij internationale ontwikkelingen en voorstellen en biedt de universiteiten ruimte om indicatoren te kiezen en te ontwikkelen die aansluiten bij het eigen profiel en de ambitie. De universiteiten zijn met de staatssecretaris een proces overeengekomen dat in 2016 moet resulteren in een kwalitatief goede set van valorisatie indicatoren per universiteit. De universiteiten kiezen daarvoor in 2013 een eerste set van indicatoren die ze vervolgens de komende jaren uitproberen en verder ontwikkelen. In 2016 moet er dan een kwalitatieve goede set van indicatoren zijn. In dat proces streven universiteiten ernaar om waar gezamenlijkheid nuttig is, de indicatoren onderling goed af te stemmen.

3. Conditie en regelgeving

Het hoofdlijnenakkoord is nadrukkelijk een wederzijdse afspraak van de universiteiten én de overheid. De in het hoofdlijnenakkoord vastgelegde afspraken vormen het kader voor bilaterale prestatieafspraken tussen elke universiteit en het ministerie.

De afspraken over het financiële meerjarenkader en over aanpassing van de regelgeving – onder meer op het gebied van selectie, aanmelddatum, matching, collegegelddifferentiatie en de wettelijke verankering van de promotiestudent – zijn absolute voorwaarden voor het realiseren van de prestaties door de universiteiten.

De universiteiten zijn vol aan de slag gegaan om de gestelde ambities te realiseren. Binnen universiteiten zijn op alle niveaus afspraken gemaakt in lijn met de prestatieafspraken. Ondanks de korte tijdspanne tussen het afsluiten van de afspraken en de verslaglegging over 2012 melden alle universiteiten al positieve resultaten.

De realisatie van de ambities wordt echter bemoeilijkt doordat de overheid bepaalde afspraken, om diverse redenen, (nog) niet is nagekomen of niet kan nakomen door veranderende politieke besluitvorming.

BOX 1: Een voorbeeld van veranderende politieke omstandigheden is de langstudeermaatregel die in 2012 werd ingevoerd en na enkele maanden weer werd terug gedraaid. De prestatie indicatoren voor studiesucces zijn gemaakt in de context dat de langstudeermaatregel zou worden ingevoerd. Die maatregel had direct effect op studie-uitval en op rendementen en dus op de ambities die zijn geformuleerd. Het terugdraaien van deze maatregel kwam na de vaststelling van de ambities en zet daarmee de realisatie onder druk.

A. Wettelijk kader

De overheid zou diverse wettelijke maatregelen en regelgeving opnemen in het wetsvoorstel naar aanleiding van de Strategische Agenda, die de ambities (ook die van de overheid) zou versterken. Het ministerie heeft een belangrijk deel van deze maatregelen gerealiseerd, maar door de politiek bestuurlijke realiteit is slechts de helft van de in het hoofdlijnenakkoord overeengekomen wettelijke maatregelen geheel doorgevoerd. De andere helft is deels gerealiseerd en/of alleen tijdelijk via bijvoorbeeld experimenteerbepalingen mogelijk gemaakt.

1) Gerealiseerde overheidsmaatregelen:

1. Het vervroegen van de aanmeld datum tot 1 mei,
2. de wettelijke verankering van het studiekeuzegesprek,
3. de afschaffing van het toelatingsrecht tot het universitaire onderwijs voor studenten met een HBO-propedeuse en
4. de aanpassing van de beleidsregel Macrodoelmatigheid om de mogelijkheden voor verbreding van bacheloropleidingen te verruimen en differentiatie van het opleidingsaanbod mogelijk te maken.

2) Deels gerealiseerde overheidsmaatregelen:

1. Het verruimen van mogelijkheden voor collegegelddifferentiatie, bijv. bij honoursprogramma's.
2. Het via een experimenteer-AMvB mogelijk maken van een bindend studieadvies in het tweede en derde bachelorjaar en experimenten met een jaarklassensysteem.
3. Het via een experimenteer-AMvB mogelijk maken van promotiestudenten. Het betreft slechts een experiment waaraan een beperkt aantal universiteiten kan deelnemen en waarin het aantal promotietrajecten beperkt blijft. Na afloop van de experimenteerperiode wordt pas besloten of deze mogelijkheid in de wet wordt opgenomen.
4. Selectie is mogelijk gemaakt op basis van 'aanvullende eisen', in plaats van ruimere mogelijkheden voor selectie wanneer het onderwijsprofiel van de opleiding dat vereist.
5. Wettelijk is vastgelegd dat schakelprogramma's tussen de 30 en 60 ECTS een dubbel wettelijk collegegeld mogen vragen. Afspraak in het HLA was dat voor schakelprogramma's van meer dan 30 ECTS het instellingscollegegeld geldt en voor schakelprogramma's van maximaal 30 ECTS (half jaar) een bedrag ter hoogte van het wettelijk collegegeld.

B. Financieel kader

Naast de regelgeving is een noodzakelijke randvoorwaarde voor de realisatie van de ambities een stabiele rijksbijdrage. In het Hoofdlijnenakkoord is een financieel kader afgesproken tot en met 2016. De huidige cijfers laten echter zien dat in tegenstelling tot de afspraken al 3% bezuinigd is in 2013. De bezuinigingen, i.c. afwijkingen van het afgesproken financieel kader in het HLA lopen op tot 7% in 2016.

Universiteiten beseffen heel goed dat de huidige economische situatie ook van hen offers vraagt, maar het nakomen van de wettelijke en financiële afspraken door de overheid zijn onderdeel van de afspraak zoals die in het Hoofdlijnenakkoord is overeengekomen. Afwijking van die afspraak leidt ertoe dat ook de beoordeling van de realisatie van de ambities van de universiteiten onder druk staat.

Hierover zijn met de huidige minister afspraken gemaakt. De universiteiten geven in 2014 elk afzonderlijk aan in hoeverre de niet gerealiseerde condities en de veranderende omstandigheden effect hebben op de te realiseren ambities. Dit kan ertoe leiden dat de tijd die universiteiten krijgen om de ambities te realiseren, wordt verlengd of dat de doelen voor 2015 worden aangepast. De door de universiteiten onderbouwde bewijslast dient als referentie voor de beoordeling van de afspraken in 2016.

C. Aanvullende afspraken

In het hoofdlijnenakkoord is nog een aantal aanvullende afspraken opgenomen die indirect van belang zijn voor de realisatie van de prestatieafspraken. Deze afspraken worden grotendeels in samenwerking tussen OCW en VSNU uitgevoerd. Het betreft:

1. Monitoring prijs per student
2. Deregulering en vermindering administratieve lasten
3. Examencommissies
4. Doorstroom HBO-WO

1) Monitoring prijs per student:

Het ministerie van OCW en de VSNU monitoren samen de ontwikkeling van de prijs per student. Doel is een gedeeld beeld te krijgen over de prijsontwikkeling als gevolg van de toename van de studenteninstroom en de effecten van een hoger studiesucces. Belangrijk aandachtspunt is dat de huidige bekostigingssystematiek universiteiten die succesvol zijn in de verbetering van het studiesucces daar financieel voor straft door een afname van het onderwijsbudget. Deze afspraak is nog niet afgerond. Helderheid over de totstandkoming van de prijs per student en de ontwikkeling in de tijd, is belangrijk om met oog op toekomstige beslissingen over een toekomstbestendige financiering van de universiteiten. De VSNU blijft actief om dit samen met het ministerie van OCW verder uit te werken.

2) Deregulering en vermindering administratieve lasten:

Het gezamenlijke project van het ministerie van OCW en de VSNU heeft nog geen resultaten opgeleverd. Deregulering en vermindering van de administratieve lasten komt niet van de grond omdat wet- en regelgeving veel complexer zijn dan gedacht en er nieuwe regels en richtlijnen zijn bijgekomen. Voorbeelden daarvan zijn de instellingstoets kwaliteitszorg en regelgeving rondom het collegegeld voor schakelprogramma's. Momenteel zijn er serieuze voornemens van de Minister om de lastendruk van het accreditatiestelsel te verminderen en zijn er plannen in de maak voor een meer fundamentele herziening van bestuurlijke verhoudingen met bijbehorende regelgeving. Goede initiatieven van de overheid die echter naar alle waarschijnlijkheid geen reductie van administratieve lasten laten zien gedurende de looptijd van dit akkoord.

De VSNU hanteert het uitgangspunt van de bestuurlijke verhoudingen tussen overheid en universiteiten, zoals in het Hoofdlijnenakkoord is verwoord; vertrouwen, autonomie en accountability. Afname van de regeldruk en de administratieve lasten is, net zoals voor alle andere maatschappelijke sectoren, belangrijk.

3) Examencommissies:

OCW en VSNU hebben samen het wetsvoorstel voor de deelname van externen in de examencommissies praktisch vormgegeven. Per 2015 moet in elke examencommissie een externe zitting hebben. Een externe is in dat verband iemand van buiten de betreffende opleiding. Dat kan iemand zijn uit het beroepenveld, indien dat van toepassing is, maar kan ook een betrokkene van een andere opleiding aan dezelfde universiteit.

4) Doorstroom HBO-WO:

Universiteiten werken waar nodig en mogelijk samen met hogescholen om de doorstroming tussen HBO-bachelor en WO-masters te bevorderen en de noodzaak van schakelprogramma's te beperken. De VSNU start een inventariserend onderzoek onder universiteiten naar 'best practices' en problemen mede als gevolg van de wettelijke maatregel die de collegegelden voor schakelprogramma's aan banden heeft gelegd. Eind 2013 moet dit traject afgerond zijn.

5) Instellingstoets kwaliteitszorg:

Afgesproken is dat alle universiteiten eind 2015 de instellingstoets kwaliteitszorg van de NVAO positief hebben doorlopen. Tien universiteiten hebben de instellingstoets doorlopen en een positief oordeel ontvangen, één daarvan met een voorlopig karakter. Drie universiteiten staan voor de instellingstoets in 2013 op de rol en één universiteit zal deelnemen in het voorjaar van 2014. Dit betekent dat de universiteiten hard op weg zijn om aan deze voorwaarde te voldoen.

4. Toezicht op de prestatieafspraken

Het toezicht op de prestatieafspraken wordt uitgevoerd door de Reviewcommissie. De Reviewcommissie adviseert de minister hierover.

De twee specifieke onderdelen van de prestatieafpraak (zie paragraaf 2) kennen elk een ander toezichtstraject.

1. De prestatie-indicatoren “onderwijskwaliteit en studiesucces” (zie 2.A) worden in 2016 beoordeeld. Gekeken wordt of de afgesproken ambities zijn gerealiseerd.
2. Voor de profileringsafspraken (zie 2.B) zijn geen harde, meetbare eindresultaten opgenomen door de diversiteit en differentiatie die hier wordt beoogd. De voortgang op de profileringsafspraken wordt in 2014 getoetst door middel van een mid term review.

Hieronder schematisch het toezicht en de verantwoording in de komende jaren.

	Universiteiten	VSNU	RC
2012	Indienen plannen voor de prestatieafspraken	Sectorrapportage als context voor prestatieafspraken	Beoordeling plannen
2013	<u>Voor 1 juli</u> jaarverslag en jaarrekening 2012 over de prestatieafpraak	Sectorrapportage 2012	Monitoring Voortgang van de prestatieafspraken; zowel de prestatie-indicatoren als de profileringsafspraken
2014	<u>Voor 1 juli</u> jaarverslag en jaarrekening 2013 over de prestatieafpraak	September: Sectorrapportage 2013	Monitoring Voortgang van de prestatie-indicatoren onderwijskwaliteit en studiesucces Beoordeling Voortgang profileringsafspraken (Mid-term-review)
2015	<u>Voor 1 juli</u> jaarverslag en jaarrekening 2014 over de prestatieafpraak	Sectorrapportage 2014	Monitoring Voortgang van de prestatieafspraken; zowel de prestatie-indicatoren als de profileringsafspraken
2016	<u>Voor 1 juli</u> jaarverslag en jaarrekening 2015 over de prestatieafpraak	Sectorrapportage 2015	Beoordeling Realisatie van de prestatie indicatoren onderwijskwaliteit en studiesucces. Monitoring Profileringsafspraken Evaluatie Experiment prestatiebekostiging (advies aan minister)

5. Referenties

Berenschot (2011). Benchmarkonderzoek overhead universiteiten.

Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel (2010). Differentiëren in drievoud, Omwille van kwaliteit en verscheidenheid in het hoger onderwijs. Den Haag: OCW.

Onderwijsraad (2013). Advies Een smalle kijk op onderwijskwaliteit, uitgebracht aan de Minister en de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Den Haag.

Reviewcommissie (2012). Aanbiedingsbrief adviezen aan de staatssecretaris van OCW en de minister van EL&I. 24 september, RC.12.1321/BB.

Tweede Kamer (2011b). Hoofdlijnenakkoord OCW – VSNU. Aangeboden met brief staatssecretaris OCW. TK, vergaderjaar 2011-2012, nr.246, 9 december 2011.

VSNU (2012). Prestaties in perspectief. Trendrapportage universiteiten 2000-2020. Den Haag.